

Biblioteka vaikų literatūroje

LIETUVOS NACIONALINĖ
MARTYNO MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

Knygos vaikams apie biblioteką

Pasaulio vaikų literatūroje yra daug knygų, kuriose aprašomas ne tik knygų skaitymas, vaikas skaitytojas, bet vaizduojama ir pati biblioteka bei bibliotekininkas. Internete mirga tokių leidinių viršeliai, sudaromi šios tematikos knygų sąrašai, komplektai. Pasinaudojant mados terminais, galima pasakyti, kad yra sukurta visa linija knygų bibliotekos tema, ypač daug tokių paveikslėlių knygų išleidžiama mažiesiems. Literatūriniai bibliotekos aprašymai vaiką neįkyriai vilioja į knygų pasaulį, tiesia kelius į biblioteką, kad ir kur ji būtų – didmiestyje ar kaimelyje. Tad kokias vaikų knygas apie biblioteką lietuviškai gali skaityti mūsų vaikai?

Išsyk pasakytina, kad pas mus jų – ir verstinių, ir originalių lietuviškų – tikrai galėtų būti daugiau. Ypač trūksta šios tematikos lietuvių autorių knygų. Vienos knygos mažiesiems skaitytojams yra labiau nuotykinio, žaidybinio, kitos – labiau didaktinio pobūdžio, bet dažniausiai derinami abu pradai. Dažni jų personažai – įvairūs žvėreliai, gyvulėliai. Pagrindinis žanras – literatūrinė pasaka. Šiose knygose svarbus dailininko indėlis, todėl visada būtina atkreipti dėmesį į jo darbą.

Adresatas

Dažniausias literatūrinių pasakų apie bibliotekas adresatas – ikimokyklinukai, priešmokyklinukai ir pradinukai. Bet yra knygų apie biblioteką, kurių turinys sudėtingesnis, jos turi filosofinę potekstę ir yra tinkamos jaunesniems paaugliams (pavyzdžiui, Williama Joyce'o knyga „Stebuklingos skraidančios Moriso Lesmuro knygos“.) Yra knygų, skirtų jaunimui (taip pat ir suaugusiesiems), kuriose bibliotekos motyvas suskamba naujai ir netikėtuose kontekstuose.

Knygų įvairovė: siužetai ir idėjos

Knygos mažiesiems skaitytojams

Populiari yra Emily Horn ir Paweł Pawlako knyga „Atsiprašau... Ar jūs ragana?“ (2004). Tai linksma pasaka apie juodą katinėlį Herbertą. Kadangi jis yra vienišas, dažnai keliauja į viešąją biblioteką skaityti knygų. Sykį „Raganų enciklopedijoje“ katinėlis aptinka išsamų raganų aprašymą. Herbertas nedelsdamas leidžiasi jų ieškoti, nes juk enciklopedijoje pasakyta, kad raganos „labiausiai myli juodus katinus“. Keliautojo paieškas lydi smagios komiškos situacijos. Galiausiai katinėlis su mielomis raganaitėmis ir jų mokytoja susitinka toje pačioje bibliotekoje. Pasirodo, čia veikia raganų mokykla, į kurią pakviečiamas ir jis. Būtent bibliotekoje katinas Herbertas sutinka draugų, gali čia mokytis ir nebebus vienišas.

Įdomaus siužeto pasaka – Becky Bloom ir Pascalio Bieto „Išsilavinęs vilkas“ (2004). Joje atskleidžiama pamokoma vilko istorija. Knygoje pasakojama, kaip išbadėjęs

vilkas pamato gyvulių ūkį ir smunka į jį pro tvorą, urgzdamas ir ketindamas taikias gyvulėlius suėsti (įspūdis didina ir labai iškalbinga iliustracija). Gyvulių ūkis nepaprastas – visi jo gyventojai yra išsilavinę, kultūringi. Karvė, paršiukas, antis skaito knygas ir taip maloniai leidžia laiką. Galų gale vilkas priimamas į išsilavinusių gyvulių ūkį ir draugams išraiškingai skaito knygeles apie Raudonkepuraiteį, piratus. „Jis – tikras meistras“, – skaitovą pagiria paršiukas. Šiame, kaip ir anksčiau aptartame, kūrinyje knyga, biblioteka vaizduojamos kaip suteikiančios išsilavinimą, padedančios rasti gerų, kultūringų draugų.

Patiems mažiausiems skirta ir šveicarų autorių Lorenzo Pauli ir Kathrinos Schärer paveikslėlių knyga „Piplioteka??? Lapė bibliotekoje“ (2019). Gaudydama pelę į biblioteką įsmunka lapė. Tai – jai nauja patirtis, lapė tokioje įstaigoje, kur „kvepia tik popieriumi... ir žmonėmis“, nėra buvusi. Pelė, bibliotekos senbuvė, paaiškina lapei, kas yra biblioteka: tai – „vieta su daug knygų, jas galima pasiskolinti. O knygų reikia, kad ką nors patirtum. Kad šio to išmoktum. Ir kad kiltų kitokių minčių.“ Lapė susidomi skaitymu, sužino, kad nemokantys skaityti irgi turi išeitį – gali pasiskolinti kompaktinę plokštelę su įgarsintu tekstu. Pasakos formos knygelė, sukurta su vaiko psichologijos išmanymu (juk štai lapė – visai kaip ir maži vaikai – nemoka išstarti sudėtingo tarptautinio žodžio ir taria „piplioteka“), mažuosius skaitytojus supažindina su „ypatinga vieta“ biblioteka, knygų svarba. Nenuostabu, kad knygelę puošia ženklas „Bestseleris. Išleista 18 šalių“.

Škotijoje gyvenančios rašytojos Emily MacKenzie paveikslėlių knyga „leškomas knygų vagis – triušis Ralfis“ (2016) pasakoja apie triušį Ralfį, kuris skaityti mėgsta labiau nei graužti morkas. Jis taip knygas mėgsta, kad net ryžtasi vogti. Iš asmeninės Artūro knygų bibliotekos Ralfis pavagia labiausiai berniuko branginamą knygą „Didžioji monstrų enciklopedija“. E. MacKenzie knyga yra atvirai didaktinė – aiškiai pamokoma, kad vogti knygų negalima, geriau jas skolintis iš bibliotekos. Tačiau didaktiškumas pridengiamas žaismingomis iliustracijomis, dinamišku siužetu, detektyvo elementais. Ypač patrauklus šioje knygelėje yra žaidimas knygų pavadinimais, kuris sudomins ir vaikus, ir jų tėvus. Knygutė kelia skaitymo, knygų autoritetą ir meno kalba kviečia vaiką ateiti į biblioteką. Ją užbaigia jauki

ilustracija, vaizduojanti triušį Ralfį vaikų bibliotekoje. Apskritai aptariamose knygo-
se dažnai vaizduojama biblioteka, jos interjeras (kartais ir pats pastatas), kur pagrindi-
nė dominantė yra, žinoma, pilnos knygų lentynos.

Knygos vyresniesiems

Apie biblioteką, skaitymą yra ir filosofiškesnio, sudėtingesnio turinio knygų, kur svarbi potekstė, turima ką pasakyti ir suaugusiesiems. Tai – vadinamosios sudvejinto adresato knygos. Čia minėtina amerikiečių rašytojo, dailininko ir režisieriaus Williama Joyce'o knyga „Stebuklingos skraidančios Moriso Lesmuro knygos“ (2014) – istorija apie žmogų, kurio gyvenime ypatingą vietą užima žodžiai, istorijos, knygos. Ir nors žodis „biblioteka“ čia nevartojamas, o knygų namai vadinami „labai keistu pastatu, kuriame <...> kiūtojo daugybė knygų“, bibliotekos vaizdinys akivaizdus (įspūdingas pastatas vaizduojamas ir piešiniuose).

Autoriai čia papasakoja vieno žmogaus gyvenimo istoriją. Morisas Lesmuras knygas skaito nuo pat jaunumės iki senatvės, knygos – jo gyvenimas ir likimas. Iš pradžių regime jaunuolį, išvydusį skraidančią merginą su knygų eskadrile, o pabaigoje Morisą Lesmurą matome jau pasenusį ir išskrendantį su knygomis: „Išsinešu jus visas štai čia, – pasakė pridėdamas ranką prie širdies.“ Morisas Lesmuras išskrenda, o į jo vietą bibliotekon įžengia maža mergaitė, kuri, kaip kažkada Morisas, irgi ima skaityti knygas. Istorija kartojasi... Dar viena mintis, užkoduota šiame kūrinyje, – kiekvienas žmogus rašo savo gyvenimo knygą, kuri lieka po jo mirties. Tokią knygą palieka ir Morisas Lesmuras. Mergaitė, ją suradusi, ima skaityti. Rėminė kompozicija vykusiai įprasmina pasikartojamumą – metų laikų, kartų, žmonių likimų... Morisas Lesmuras yra sudėtingas personažas – ir rašytojas, ir skaitytojas, ir bibliotekininkas, ir jaunuolis, ir senas žmogus.

Minėtina tai, kad pagal šią knygą yra sukurtas animacinis filmas (angl. *The fantastic Flying Books of Mr. Morris Lessmore*), 2012 metais pelnęs „Oskarą“. Filmas be žodžių, taigi puikiai tinkamas mažamečiui (ir ne tik) lietuvių žiūrovui. Kūrinys metaforiškas, vaikas (ir suaugėlis) pasiims iš teksto ir filmo tai, ką įstengs, kam bus pasiruošęs.

Turtingos semantikos yra ir norvegų rašytojo Klausio Hagerupo ir dailininkės Lisos Aisato knyga „Mergaitė, norėjusi išgelbėti knygas“ (2018). Devynmetė Ana bijo pasen-
ti, todėl jaudinasi dėl savo dešimtojo gimtadienio. Ją guodžia tik skaitomos knygos. Mergaitė draugauja su bibliotekininke ponia Munsen. Ji ir papasakoja mergaitei, kad knygos, kurių niekas neskaito, yra naikinamos. O „jeigu knygos, kurių niekas neskaito, sunaikinamos, jose aprašyti žmonės taip pat žūsta“. Tikri knygų vertintojai supranta, kad naikinti tokius kūrinius yra blogai, tad ir ponia Munsen, ir kitas bibliotekininkas, saugykloje dirbantis senasis Miltonas Bergas, gelbėja šias žūčiai pasmerktas knygas.

Šiame kontekste būtina paminėti seniai klasika tapusią Roaldo Dahlio apysaką „Matilda“ (2000). Knyga pradedama įspūdingu skyriumi „Knygų rijikė“, kuriame aprašoma geniali ketverių su puse metų mergaitė Matilda, savarankiškai atėjusi į biblioteką

(tėvams ji visai nerūpi) ir nustebinusi bibliotekininkę ponią Felps savo skaitymo interesais, skaitymo greičiu, požiūriu į knygas. Iš pradžių ponija Felps bando rekomenduoti mergaitei paveikslėlių knygas, bet, pamačiusi vaiko gabumus, netrukus pasiūlo Charleso Dickenso „Didžiuosius lūkesčius“, o vėliau – ir įspūdingą klasikinių kūrinių sąrašą: ne tik Charlotte’s Brontë „Džeinę Eir“, bet ir George’o Orwello „Gyvulių ūkį“. Matilda ir ponija Felps kalbasi apie knygas. Biblioteka ir bibliotekininkas apysakoje parodomi nepalyginamai patraukliau nei mokykla ir mokytojai.

Verta prisiminti ir J. K. Rowling knygų seriją apie Harį Poterį. Jose sukurtas įtaigus Hogvartso mokyklos bibliotekos vaizdinys. Kaip minėta, esama jaunimui (taip pat ir suaugusiesiems) skirtų knygų, kuriose bibliotekos motyvas suskamba naujai ir netikėtuose kontekstuose, pavyzdžiui, Antonio Iturbe „Mažiausia pasaulio biblioteka“ (2020) ir kt.

Kuo naudingos knygos apie biblioteką, skaitymą

Knygos, vaizduojančios skaitantį vaiką, biblioteką, savime skatina skaityti, paimti knygą į rankas. Svarbu, kad šios tematikos knygos į vaiko pasaulį biblioteką atveda kaip įdomią, intriguojančią vietą, kur galima atrasti daug įdomių ir vertingų dalykų. Svarbi ir bibliotekininko figūra – tai tarpininkas tarp knygos ir skaitančio vaiko.

Šios tematikos knygos pravers ir tėvams (šeimoms, skaitančių tėvų pavyzdžio niekas nepakeis), ir pedagogams, bibliotekininkams, dalyvaujantiems skaitymo skatinimo programose, organizuojantiems įvairius knygos populiarinimo renginius. Vaikų rašytojas Vytautas V. Landsbergis sako: „Jei bibliotekininkė skaito knygas, domisi, pasakoja vaikams apie jas – ji atlieka ir dvasios mokytojo vaidmenį.“ O bibliotekos, pasak rašytojo, yra „(ne)gesinamas kultūros židiny“.

Rekomenduojamos knygos

Mažesniesiems

Dahl, Roald. *Matilda*

DiCamillo, Kate. *Jeį ne Vinis Diksis*

Donald, Alison. Willmore, Alex. *Lokys bibliotekininkas*

Hagerup, Klaus. Aisato, Lisa. *Mergaitė, norėjusi išgelbėti knygas*

Horn, Emily. Pawlak, Paweł. *Atsiprašau... Ar Jūs ragana?*

Joyce, William. *Stebuklingos skraidančios Moriso Lesmuro knygos*

MacKenzie, Emily. *Ieškomas knygų vagis – triušis Ralfis*

Pauli, Lorenz. Schärer, Kathrin. *Piplioteka ??? Lapė bibliotekoje*

Rowling, Joan K. *Knygų serija apie Harį Poterį*

Robberecht, Thierry. *Vilkas, kuris iškrito iš knygos*

Jaunimui

Charles, Janet Skeslien. *Biblioteka Paryžiuje*

Haig, Matt. *Vidurnakčio biblioteka*

Iturbe, Antonio. *Mažiausia pasaulio biblioteka. Paremta Ditos Kraus gyvenimo istorija*

Riggs, Ransom. *Sielų biblioteka. Serija „Ypatingų vaikų namai“*

Literatūros sąrašas

Vytautas V. Landsbergis. Vaikiškumas literatūroje: „Aš žinau, kad nieko nežinau.“ (Interviu, 2009). Prieiga internete: <http://www.tekstai.lt/tekstai-apie-tekstus/447-l/5475-vytautas-v-landsbergis-vaikiskumas-literaturoje-as-zinau-kad-nieko-nezinau> [žiūrėta 2022-01-30].

Džiuljeta Maskuliūnienė. Biblioteka vaikų literatūroje – ypatinga vieta. *Aušros alėja*, Nr. 8, 2020, p. 23-30.

Medžiagą parengė

Vaikų ir jaunimo literatūros departamento
Tyrimų ir sklaidos skyrius specialistai

Redagavo KRD Leidybos skyrius